

מפקדת קצין חינוך וגדנ"ע ראשי • ענף חינוך והסברה

מדור מורי"ה • אלול תשנ"ג • ספטמבר 1993

מבצע "חץ שחור" הפשיטה על עזה

בהוצאת
מפקדת קצין חינוך ונוער ראשי

ענף חינוך והסברה - מדור מורי"ה
תא- מורשת קרב

עיצוב והפקה

מדור אמצעי המחשה - ההוצאה לאור

אוגוסט 1992
רועי כנען

אב תשנ"ב
כתיבה :

מבצע "חץ שחור"

הפשיטה על עזה

הקדמה:

מערך השיעור מבצע "חץ שחור" מתאר את פשיטת גדוד הצנחנים 890 על מספר יעדים בדרום רצועת עזה ב- 28 בפברואר 1955. הפשיטה לא התנהלה כמתוכנן, אך הצנחנים הפגינו דבקות במשימה ותוך גילויי גבורה וחרוף נפש כבשו את היעדים.

בקרב הביאו הצנחנים לידי ביטוי רבים מערכי הלחימה ובמיוחד: דבקות במשימה, יוזמה, 'אחר' ואחוות לוחמים.

יעדים לימודיים

באמצעות העברת מערך שיעור זה תכירו אתה וחייליך את הפרקים הבאים:

- * תקופת פעולות התגמול
- * פעילותם של יחידה 101 וגדוד 890 בתקופת פעולות התגמול
- * סיפור מבצע "חץ שחור"

הנחיות העברה

הרכב השיעור וחלוקת הזמנים המוצעת:

השיעור מורכב מחמישה פרקים:

א. רקע כללי (זמן העברה מוצע 10-15 דקות)

ב. רקע מיידי (10-15 דקות)

ג. סיפור הקרב (30-40 דקות)

ד. תוצאות המבצע (5-10 דקות)

ה. סיכום ערכי ותו"ל (20 דקות)

* חלוקת זמנים זו מהווה המלצה בלבד. בנה את לוח הזמנים בהתאם לשיעור הזמן המוקצב להעברת המערך כולו וע"פ רמת האוכלוסייה. בקבוצות שרמתן גבוהה מומלץ להתמקד בקרב ובסיכום. בקבוצות שרמתן נמוכה רצוי להתמקד ברקע ובקרב בלבד.

* מערך שיעור זה הוא מורכב, אי לכך רצוי שתלמד אותו בעיון כדי שתתמצא בשלבי השונים ובמהלכיו. רצוי שתקרא בפני חייליך קטעים מתוך סיפורים אישיים, שאותם שילבנו בתוך המערך.

רקע כללי

הסכמי שביתת הנשק

סוף המלחמה:

ב- 20 ביולי 1949 הסתיימה מלחמת העצמאות כאשר נחתם הסכם שביתת הנשק עם סוריה. הסכמי שביתת נשק קודמים נחתמו עם מצרים (ב- 24 בפברואר), עם ירדן (ב- 4 באפריל) ועם לבנון (ב- 23 במארס).

הגבולות:

בהסכמי שביתת הנשק נקבעו "קווי הפסקת האש" ואלה נשמרו כגבולות מדינת ישראל והמדינות הסמוכות לה עד למלחמת ששת הימים. בכל ההסכמים עם מדינות ערב בוטאה השאיפה לשלום קרוב, אך מסיבות שונות השלום לא הושג.

הסכמי שביתת הנשק לא כובדו ע"י אף אחד מן הצדדים והופרו שוב ושוב במשך השנים.

הפליטים:

אחת הסיבות העיקריות לאי-השגת השלום היתה בעיית הפליטים: במלחמת העצמאות עזבו את ישראל מאות אלפי ערבים. הם התפזרו במדינות ערב בחלוקה הבאה.

הערה: (המספרים אינם מדויקים - לא נערך מפקד אוכלוסין בקרב הפליטים):

- מצרים: כ- 200,000 פליטים ששוכנו במחנות פליטים ברצועת עזה.

- סוריה: כ- 50,000 פליטים ששוכנו במחנות פליטים ברחבי סוריה.

- לבנון: כ- 100,000 פליטים.

- ירדן: כ- 300,000 פליטים. לכולם הוענקה אזרחות ירדנית.

פליטים רבים אחרים התפזרו במדינות ערב האחרות ובמדינות העולם. מדינות ערב דרשו מישראל לפתור את בעיית הפליטים ע"י קליטתם ויישובם לפני השגת הסדר סופי. ישראל

היתה מוכנה לקבל חלק מן הפליטים (בועדת הפיוס הוצע כי ישראל תקלוט 100,000 פליטים ותיישבם) אך סירבה לקבל אחריות לכולם, כך שהבעיה לא נפתרה.

הבעיות עימן התמודדה ישראל בשנותיה הראשונות.

המישור המדיני :

עם תום מלחמת העצמאות ניצבה מדינת ישראל לפני שלב של בניה ופיתוח. שלב זה בא אחרי מלחמה שארכה יותר משנה וחצי ובה נהרגו יותר מ- 6000 איש (כ- 1% מכלל הישוב). לפני מדינת ישראל ניצבו בעיות רבות - במישור המדיני, במישור החברתי ובמישור הצבאי.

עם תום המלחמה החלה ישראל במערכה להשגת הכרה ותמיכה בין-לאומית: בראשית 1949 נפתחו בת"א שגרירויות ארצות הברית וברית המועצות, וב- 11 במאי 1949 תפסה ישראל את מקומה כחברה באו"ם. בתקופה זאת הפכה "המלחמה הקרה" בין הגוש המזרחי למערבי למוקד היחסים הבין-לאומיים. במסגרת "המלחמה הקרה" הפך המזרח התיכון לזירת מאבק מרכזית (בגלל מאגרי הנפט שבו ובגלל תעלת סואץ ושליטתה על הדרך למזרח אסיה). על השליטה באזור התמודדו ארה"ב

- מנהיגת הגוש המערבי, וברה"מ - מנהיגת הגוש המזרחי. גם בריטניה וצרפת היו מעורבות בנעשה באזור.

במקביל החלה במזה"ת עליה של תנועות לאומיות-ראדיקליות (כתנועת "הקצינים החופשיים" במצרים), שלחצו לשינוי משטרים ולסילוק הנוכחות האימפריאליסטית. הסכנה למעמד מעצמות המערב באזור הומחשה ע"י ניסיון ההפיכה של מוצאדק כנגד השח באיראן (1954). בשנים שלאחר מלחה"ע השנייה החלו בריטניה וצרפת לצאת בהדרגה מהאזור ואת מקומן תפסה ארה"ב. החדירה האמריקנית לאזור התבטאה בסיוע כלכלי ובניסיון ליצור בריתות הגנה אזוריות כמו ברית בגדאד* - 1955. מול ארה"ב עמדה ברה"מ, שניסתה כל דרך אפשרית לחדור למזרח התיכון, בעיקר תוך תמיכה בתנועות הלאומיות-ראדיקליות וסיוע כלכלי וטכנולוגי רב (כך למשל, מימנה ברה"מ את בניית הסכר באסואן).

הערה : ברית בגדד : ברית לשיתוף פעולה הדדית שנחתמו בין עיראק לטורקיה בפברואר 1955. קדמו לכך הסכמי סיוע צבאי בין ארה"ב לטורקיה ואיראן ופקיסטאן ממאי 1954.
היתה זאת אבן פינה של תוכניות מערביות ובעיקר אמריקניות למערכת הגנה מזרח-תיכונית.

לאחר מספר שנות התלבטות בחרה מצרים, ובעקבותיה שאר מדינות ערב, באוריינטאציה מזרחית, בעוד ישראל בחרה באופציה המערבית. עם זאת, תמיכת מעצמות המערב בישראל היתה מסויגת, שכן שאיפתן היתה לשמור על שקט באזור רגיש זה והן חששו להזרים אליו נשק.

המישור החברתי :

מן ההיבט החברתי עמדו בפני מדינת ישראל שתי משימות עיקריות : קליטת גל העליה ושיקום הכלכלה.

העליה ההמונית : בחמשת השנים הראשונות לקיומה קלטה מדינת ישראל כמליון עולים חדשים, שהגיעו מכל קהילות ישראל בתפוצות. קליטת העליה ההמונית נעשתה בחיפזון ותחת לחצים רבים. הבעיה הראשונה היתה בעיית הדיור : בתחילה שוכנו העולים בישובים ובשכונות נטושות ומאוחר יותר במעברות. המגורים במקומות אלה, בתנאים קשים ביותר, עיכבו את שילובם של העולים בחברה והטילו עומס כלכלי כבד על המדינה.

בנושא ההתיישבות נעשה מאמץ מרכזי - הנטיה היתה להפנות את העולים להתיישבות חקלאית, בעיקר באזורי הספר.

ישובי הספר : המתיישבים החדשים נתקלו בקשיי הסתגלות רבים, שנבעו מחוסר הכרת המשק החקלאי ומאורח החיים החדש שנכפה עליהם. הקשיים גרמו חיכוך עם אנשי הישוב הוותיקים ולו בתחושת חוסר ביטחון חריפה, שכן ישובי הספר סבלו מאוד מהסתננויות ומפיגועים.

שיקום הכלכלה : כלכלתה של ישראל, שסבלה קשות במהלך המלחמה, סבלה קשיים נוספים בשנות העליה ההמונית, כשהוטל עליה לקלוט מספר עצום של עולים ללא תשתית כלכלית ותעשייתית. בניסיון למנוע התמוטטות כלכלית הוטל משטר הצנע ובמקביל נאספו כספים מקהילות יהודיות והתקבל סיוע כספי מארצות הברית. אלה מנעו את התמוטטות הכלכלה הישראלית.

המישור הצבאי :

בנייתו וגיבושו של צבא צעיר : צה"ל הוקם במהלך מלחמת העצמאות במהירות רבה, כשהוא נבנה מגורמים שונים, וכולל כוח אדם רבגוני ולא תמיד מאומן ומסוגל להילחם. למרות זאת ניצח צה"ל במלחמה והגיע להישגים מבצעיים גבוהים. לאחר המלחמה היה צורך בבניית הצבא

מחדש: לגבש תפיסה בטחונית, לפתח תורות לחימה, לבנות מערך הדרכה ואימון וליצור דור של חיילים ומפקדים במקום אלה שהשתחררו. הוחלט לארגן את צה"ל כצבא מיליציוני, שגרעינו צבא סדיר וצבא קבע קטן, ועיקרו - צבא מילואים גדול.

לחימה בהסתננויות:

אחת הבעיות המרכזיות היתה החדירות בגבולות - לישראל היו גבולות ארוכים וצרים, והחדירה דרכם היתה קלה יחסית. החודרים היו פליטים, שבטים בדואים נודדים או חיילי אויב. ב-1949, בניסיון להקים יחידה שתשמור על הגבולות, הוקם "חיל הספר" בפיקוד דוד שאלתיאל. תפקידו היה לבלום את החדירות באמצעות פטרולים בדרכי הגבול, מארבים ושמירות. בהמשך הפך החיל לימשמר הגבול. יחידות נוספות שנועדו לסייע בשמירה על הגבולות היו יחידת המיעוטים "יחידה 300", בה שירתו דרוזים, בדואים וצ'רקסים, והיא פעלה נגד מסתננים ונגד פליטים שניסו לחזור לבתיהם; וכן "יחידה 30", שהיתה יחידת עילית, שפעלה בשנים 1951-1952 בדרום כנגד מסתננים ובדואים. יחידות אלה לא הצליחו לחסום את הגבול בצורה הרמטית, ולמרות שרמתן היתה גבוהה - הן כמעט לא ביצעו פעולות מעבר לגבול.

התאמת כוח אדם:

בשנתיים שלאחר מלחמת העצמאות השתחררו רוב החיילים שלקחו בה חלק. כוח האדם החדש שהוזרם לצבא היה בעייתי: הוא הורכב בעיקר מעולים חדשים, שלא ידעו עברית ושסבלו מבעיות מוטיבאציה ו"תנאי שירות". גם רמת סגלי הפיקוד של צה"ל ירדה, יחסית לרמת מלחמת העצמאות. כתוצאה מגורמים אלה היתה רמתן הצבאית של רוב יחידות צה"ל נמוכה, והדבר התבטא בפעילותן הצבאית.

המחסור בציווד: גורם נוסף שפגע באיכותו של צה"ל היה המחסור בציווד.

הנשק והציווד של צה"ל במלחמת העצמאות ואחריה היו מצומצמים ואיכותם ירודה. צה"ל סבל קשות מהיעדר נשק וכן מעזיבת מפקדים לאחר מלחמת העצמאות. בשנים שבין מלחמת העצמאות למבצע "קדש" נערך מאמץ מתמיד להשגת אמל"ח ותחמושת, אך צה"ל המשיך לסבול ממחסור. מגבלות הרכש מנעו מצה"ל לפתח בצורה משמעותית את עוצמתו ואת יכולת ההרתעה שלו.

בשל גורמים אלה - מחסור בכוח אדם מיומן ואיכות ציווד נמוכה - היה קשה על צה"ל

להתמודד אל מול בעיות מבצעיות בשנים הראשונות שלאחר המלחמה. במקרים שבהם נדרש לפעול, התגלתה חולשתו של צה"ל. כך היה בקרב תל-מוטילה ובפעולות תגמול שבוצעו ע"י צה"ל בשנים 1951-1953.

אירועים מרכזיים בהתפתחות צה"ל עד להקמת יחידה 101

קרב תל-מוטילה:

בחודשים מארס-אפריל 1951 אירעו מספר תקריות בגבול עם סוריה, באזור עמק החולה ובאל-חמה. בתקריות אלה נהרגו ונפצעו מספר חיילים. ב-2 במאי השתלטה פלוגה סורית על תל-מוטילה, גבעה ליד שפך הירדן לכינרת - בשטח ישראל. במשך חמישה ימים תקפו כוחות צה"ל את הכוח הסורי במקום, אך לא הצליחו לסלקו מהאזור. ההתקפה האחרונה על המוצב התמשכה בבוקר ה-6 במאי, ולבסוף, בסיוע חיל האוויר, נכבש המוצב והסורים סולקו משטח ישראל. בקרב תל-מוטילה נפלו 40 מחיילי צה"ל. הקרב נתפס ככישלון צבאי של צה"ל: הועלו טענות כלפי רמת המפקדים והחיילים וכלפי הסיוע המודיעיני. מסקנות הרמטכ"ל היו כי יש צורך לספק כוח אדם מעולה לחטיבות החי"ר ולהעלות את רמת המפקד הקרבי הזוטר.

גיבוש תפיסת "פעולות התגמול"

ב-1951 חלה עליה בפעולות האיבה מצידם של גורמים עוינים אשר חדרו לארץ ופגעו במטרות אזרחיות וצבאיות. הוחלט כי על פעולות כאלה יש להגיב בפעילות צבאית. כיון שהיה כמעט בלתי אפשרי לפגוע במסתנן עצמו לאחר שחזר אל מעבר לגבול, הוחלט כי ההתקפה הצבאית תכוון כנגד המקום שממנו יצא - כפר, מחנה פליטים, תחנת משטרה או מחנה צבא - כדי להכריח אותם למנוע חדירות מחבלים משטחם. לאחר שבכמה פעולות שהידועה בהן פעולת קיביה נפגעו אזרחים ערבים רבים חפים מפשע, הוחלט לא לתקוף יעדים אזרחיים, ולפגוע רק במטרות צבאיות - בעיקר מחנות צבא או תחנות משטרה.

פעולות תגמול ראשונות:

בשנים 1951-1953 בוצעו מספר פעולות תגמול ע"י יחידות שונות. רוב הפעולות בוצעו בצורה

לקויה. כך למשל:

* בפעולת פלמה (מבצע "עופרה" 25-26/1/53) תקף גד' 54 של "גבעתי" את הכפר פלמה, אך נסוג לאחר שנורו עליו יריות אחדות.

* במבצע "נקם ושילם" (12-13/8/53) תקפו כוחות מחטיבת "גבעתי", חטיבה 7, חטיבה 16 (חטיבת ירושלים) וגדוד 890 יעדים בגזרה הדרומית מערבית של הגבול הירדני.

תוצאות הפעולה היו:

- הכוח מחטיבה 16 לא הגיע ליעדו
- הכוח מחטיבה 7 לא מצא את יעדו וחזר לבסיס
- כוח "גבעתי" פעל ביעדים שאליהם נשלח
- גדוד 890 תקף את יעדו בצורה חלקית (בירי מרגמות)

לאחר שליקויים מעין אלה בפעולות צה"ל חזרו ונשנו, החליט הרמטכ"ל, מרדכי מקלף, בעקבות הצעתו של משאל שחם, להקים יחידת עילית, שעליה יוטל ביצוע פעולות מיוחדות. היתה זו יחידה 101.

באותה תקופה קבע ראש אג"מ, משה דיין, כי על מפקד לבצע את המשימה שהוטלה עליו ולא לסגת לפני שאיבד מחצית מכוחו.

הערה: יש לזכור כי התגבשות ערכי הלחימה של צה"ל לא ארעה עפ"י החלטת מטכ"ל בלבד - תהליך זה נוצר במידה רבה בתוך היחידות הלוחמות וע"י דרגי הפיקוד הנמוכים.

יחידה 101:

פעילות יחידה 101 החלה בפשיטה על ביתו של מוסטפא סמואלי - לוחם פלסטיני מפורסם, שגר בכפר נבי-סמואל, ליד ירושלים. הפשיטה בוצעה ביולי 1953, ע"י רס"נ אריאל שרון וכמה מחבריו, עפ"י בקשת מח"ט 16 מישאל שחם, ונכשלה (הותקף הבית הלא נכון והכוח לא הצליח לפוצץ אותו). למרות זאת, לאחר ביצוע הפשיטה אישר הרמטכ"ל הקמת יחידת-פשיטה בפיקוד

אריאל שרון, שתמנה כ- 50 מתנדבים. יחידה 101 פעלה במשך חמישה חודשים (אוגוסט 1953 - ינואר 1954). בחודשים אלה ביצעה אימונים וסיורים רבים מעבר לגבול ומספר פשיטות על יעדים ערביים במדינות ערב בהם :

* הפשיטה על מחנה הפליטים אל-בוריג' ברצועת עזה
(30-31/8/1953).

* הפשיטה על הכפר קיביה (14-15/10/1953) - בשיתוף
עם גדוד 890, פשיטה שבה נהרגו 69 אזרחים בפיצוץ
בתי הכפר.

* הפשיטה על חברון (21-22/12/1953).

כן בוצעו מארבים וסיורים אלימים רבים. ביחידה נוצר הווי
מיוחד. החיילים - מתנדבים כולם - היו אוסף חיילים וקצינים
מיחידות צה"ל השונות ומשורררים כפופים לכללי המשמעת
הצבאית הרגילים, ובמקומם הושם ביחידה דגש על ערכי לחימה
כדבקות במשימה ואחוות לוחמים ועל ביצוע איכותי של משימות.

הערה: הודגשו פעולות גמול עיקריות בלבד.

האיחוד עם גדוד 890:

בתחילת 1954 הוחלט לאחד את גדוד הצנחנים 890, שלא הפגין רמת ביצוע גבוהה, עם יחידה
101 ולהעניק את הפיקוד על הגדוד לאריאל שרון. הגדוד הורכב משתי פלוגות וממחלקת סיוור,
כאשר בד"כ החיילים הם יוצאי 890 וסגל הפיקוד - אנשי ה-101. גדוד 890 במתכונתו החדשה
הפך לכוח הפשיטה של צה"ל ונטל חלק בכל הפשיטות - עד מבצע "קדש".

בחודשים הראשונים לפעילותו ביצע הגדוד מספר רב של פעילויות:

* מבצע "אריה" (28-29/3/54) - הפשיטה על נחלין: פשיטה על הכפר הערבי נחלין, מדרום
מערב לבית-לחם. בפעולה נכבש הכפר, נהרגו 10 ירדנים ונפצעו 19. זהו המבצע הראשון שבו
חיסל כוח מארב שבו נתקל.

* הקרב על מוצב כיסופים (10/7/54): לאחר שמסתננים ירו על כוח צה"ל, נשלח הגדוד לכבוש
מוצב מצרי מול קיבוץ כיסופים. 3 מחלקות תקפו את המוצב, והוצבו שתי חסימות למנוע

תגבורת מצרית. למרות אש מצרית הסתער הכוח התוקף על המוצב וכבש אותו. בפעולה נהרג לוחם אחד ונפצעו 5. היתה זאת הפשיטה הראשונה של גדוד 890 על יעד מבוצר.

* מבצעי גי"ל (גיבלי יצחק לחופש אוגוסט - ספטמבר 1954): לאחר שבפשיטה על מחנה הליגיון בעזון, נפצע יצחק גיבלי, איש היחידה, ונלקח בשבי. הגדוד ביצע מספר פשיטות במטרה לקחת שבויים על מנת להחליף אותם בגיבלי. הגדוד פשט על מספר יעדים ושבה חיילים ירדניים רבים. באוקטובר 1954 הוחלף יצחק גיבלי ב-4 חיילים ירדניים.

כל פעולות הגדוד תוחקרו ונלמדו היטב במטרה ליצור תורות לחימה חדשות. בגדוד הושם דגש רב על פיתוח לקחים צבאיים (כניווט ו'מסירת אש') וערכיים (כ'אמינות').

רקע מיידי

באמצע 1954 ובתחילת 1955, שרר שקט יחסי בגבול עם מצרים: המצרים פעלו למניעת הסתננויות ולריסון הגורמים האנטי-ישראליים כמו "האחים המוסלמים". בראשית פברואר 1955, החלו היחסים להתדרדר כתוצאה מכמה גורמים:

"עסק הביש":

בינואר 1955, נעצרו במצרים חברי רשת ריגול ישראלית, שביצעה מספר פעולות חבלה במצריים, והועמדו לדין. שניים מחברי הרשת נידונו למוות והוצאו להורג. הפרשה זכתה לכינוי "עסק הביש" ועוררה הד רב בישראל.

מסתננים מרצועת עזה:

בשבוע האחרון של פברואר חדרו יחידות מסתננים וחוליות מודיעין מצריות מרצועת עזה לתחום ישראל וביצעו את הפעולות הבאות:

* ב- 23/2 - חוליית מסתננים חדרה למוסד ממשלתי בראשון לציון ולקחה מכשיר טלפון ומסמכים.

* ב- 25/2 - החוליה, בדרכה לרצועת עזה, רצחה את הנרי לוי בדרכו לביתו, מדרום לרחובות.

* ב- 25/2 - בדרכה לרצועה נתקלה החוליה פעמיים נוספות בכוח של צה"ל - בפעם השניה סמוך לגבול הרצועה. החוליה נטשה את מכשיר הטלפון ואת המסמכים ונמלטה לרצועה.

* ב- 23-24/2 - חוליות מודיעין מצריות חדרו לתחום ישראל. ב- 25/2 נתקלה אחת החוליות במארב של צה"ל דרומית-מזרחית לרצועת עזה. החוליה נמלטה בהשאירה הרוג ודו"חות מודיעין שליקטה.

הוחלט כי צה"ל יגיב על החדירות בפשיטה על יעד צבאי מצרי ברצועת עזה. גדוד 890 קיבל פקודת התראה להתכונן לפשיטה על מספר יעדים ברצועה ולהמתין לפקודת ביצוע.

פקודת המבצע הגיעה ב- 27 בפברואר 1955. על הגדוד הוטל לפשוט על מחנה הצבא המצרי שעל יד תחנת הרכבת של עזה (כק"מ צפונית לעזה).

היעדים

מחנה הצבא :

מחנה הצבא של עזה נמצא ממערב לכביש הראשי החוצה את רצועת עזה מצפון לדרום. המחנה נמצא מצפון לעיר עזה. בתוך המחנה היו מספר צריפים, סככת מכונות, מחסן ומספר אוהלים. המחנה היה מגודר בגדר תיל. עפ"י תצלומי האוויר היה צידה הצפוני של הגדר נוח ביותר לפריצה. הידיעות מסרו כי המחנה מואר בשעות הלילה.

מכון המים :

מכון המים של עזה נמצא ממזרח למחנה והיה מגודר אף הוא. בתחומו נראו שלושה מבני אבן, כמה אוהלי סיירים וצריף. ממזרח למכון המים השתרע בית קברות צבאי ומצפון לו היה נטוע פרדס. הצלע המערבית של הפרדס גבלה בכביש (כביש עזה - אשקלון) ובה נמצא שער הפרדס. סמון לכביש נראו מבנים אחדים.

תחנת הרכבת :

תחנת הרכבת של עזה נמצאה דרומית-מערבית למחנה, בתוך משולש של מסילות ברזל. במרכז המשולש נראו מבנים רבים וצפופים : מחסנים, בנייני אבן וצריפים.

לפי ההערכות החזיקו במחנה, במכון המים ובתחנת הרכבת כשתי מחלקות.

כל היעדים נמצאו באזור שמצפון לשטח הבנוי של עזה. מדרומו וממערבו של "אזור היעדים" השתרעו הפרברים הקיצוניים של העיר, הבנויים בצפיפות רבה. לעומת זאת היה צידו הצפוני דליל במבנים, והגישה דרכו למחנה היתה, יחסית, חופשית ממכשולים.

ממזרח, במישור שבין היעדים ובין גבול ישראל, התנשאו גבעות נמוכות. על אלה, במקביל לגבול, התמשך קו המוצבים המצריים, ברווחים של כמה מאות מטרים בין מוצב למוצב. במוצבים שלאורך הגבול החזיקו כוחות בעוצמה מחלקתית ובכל מוצב היה מק"ב. ברווחים שבין המוצבים נהגו לסייר פטרולים קטנים, בזמנים בלתי קבועים.

אויב

האחריות לגזרה הצפונית של רצועת עזה היתה בידי "החטיבה הפלשתינאית". מפקדתה ישבה בחאן-יוניס, כשהיא מתוגברת ע"י פלוגה מ"חיל הגמלים". חלק מפלוגה זאת אייש מוצבים מול יד-מרדכי וזיקים, בקו הצפוני של הרצועה, וחלק שמר על המתקנים בתחנת הרכבת ובמכון המים.

כוחות נוספים: היו ידיעות כי בעזה מוצבת פלוגה מן הגדוד השמיני, האחראי לגזרה הדרומית של הרצועה. מיקומה של פלוגה זו לא היה ברור ולא ידעו אם חלק ממנה נמצא גם הוא בגזרת הפעולה. כוחות משמעותיים נוספים נמצאו רק בדרום הרצועה.

תוכנית הפשיטה

מג"ד 890, אריאל שרון, החליט לתקוף את היעדים מצפון, שהיה הכיוון הדליל ביותר במבני מגורים. הוחלט כי הכוח ייצא מכפר עזה, יחדור דרך מערך המוצבים המצריים, ינוע לעבר היעדים ויתמקם בפרדס, מצפון למחנה. לאחר שהחפ"ק יתמקם בפרדס, ייצאו ממנו כוחות משנה לתקיפת היעדים.

הוחלט לתקוף בשני כוחות עיקריים:

כוח אחד למחנה ולמכון המים

כוח שני לתחנת הרכבת

* פלוגה א' בפיקוד סעדיה אלקיים (סופאפו) תתקוף את המחנה הצבאי ותחבל במתקניו ובמתקני מכון המים. הכוח כלל שלוש כיתות ומנה 40 איש.

* פלוגה ד' בפיקוד מרדכי (מוטה) גור תכבוש את תחנת הרכבת ותחבל בה. הכוח כלל שלוש כיתות ומנה 34 איש.

* מחלקה מפלוגה א' בפיקוד משה ינוקא, מ"מ מפלוגה א', תאבטח את אזור החדירה שבין המוצבים המצריים. הכוח כלל שתי כיתות ומנה 25 איש.

* מחלקה מפלוגה ד' בפיקוד רס"פ פלוגה ד' אברהם חאלווה תשמש עתודה גדודית.

* מחלקת הסיור בפקוד שמעון כהנר (קאצ'יה) תצא מקיבוץ בארי ותנוע לעבר הצומת שבו מתפצל הכביש העוקף את עזה ממזרח מכביש עזה-רפיח (כ- 6 ק"מ דרומית לעזה) ותציב שם חסימה. האחראי על החסימה היה דני מט.

לו"ז גדוד 890

יציאה - 1830 (שעת החשיכה - 1800)

שעת ה"ש" - 2200

טיהור היעדים - 2230 עד 2300

חבלה במתקנים והתארגנות לנסיגה - 2330 עד 2400

חזרה - 0330 עד 0400

לו"ז מחלקת הסיור : יציאה - 1830

התמקמות - "ש" פחות 30 (2130) עזיבה - 0200

סיפור הקרב

התנועה אל היעד:

בליל ה- 28 בפברואר 1955, בשעה 18:30, יצא הגדוד מכפר-עזה לעבר הגבול. סדר התנועה היה: פלוגה א' (שכללה כיתת חוד - חפ"ק גדודי - שאר הכיתות), אחריה פלוגה ד', אחריה כוח האבטחה ולבסוף - מחלקת העתודה.

מספר מוטה גור, מ"פ ד':

"ההליכה התנהלה ללא קושי וללא בעיות. כל אימת שנעצר הטור וכרע. נעתי אחורה לבדוק את הכוח שלנו. מצב הרוח היה מרומם. היה ליל ירח ומראה השורה הארוכה נסך ביטחון".

הכוח חצה את הגבול ואת ואדי-חליב, המתמשך במקביל לקו הגבול, והגיע לגבעה 88, הנמשכת מעבר לכביש העוקף את עזה ממזרח. נקודה זו היא אידיאלית למארב, שכן היא מהווה מעין "משפך" לאזור הגבעות והמטעים. הכוח חצה את הכביש וכעבור צעדים ספורים נשמעה קריאה בערבית ואחריה יריה.

מספר ראובן (שקוף) פולצ'ק, חייל בכיתת החוד:

"שמענו צעקה חדה "מין האדא?". כל הלוחמים כרעו ונצמדו לקרקע. עלינו על עמדה חפורה מכוסה באמצע הדרך. היה זה מוצב קטן ללא גדר. בעמדה שכבו מצרים במארב ואולי היה זה פטרול שנכנס במקרה למוצב. שוב שאלו "מין האדא?" ואנחנו דוממים. הם צעקו "אחמד! מוצטפא!" כמנסים לזהות את חבריהם מפטרולים אחרים. שמענו את קול דריכת הרובים ואז קרא סופאפו "קדימה, להסתער". המצרים ירו יריות בודדות. רצנו אל העמדה תוך כדי ירי מן המותן. סופאפו זרק רימון. שני חיילים מצריים נהרגו בתוך העמדה. גופותיהם נשארו רכונות על מקלע הברן. חייל אחר זינק אל גדר הצברים. צרור קצר של סופאפו השיג אותו והוא נפל על גדר הצברים ממש:"

ההיתקלות היוותה התראה לכל הכוחות המצריים בסביבה שכוחות צה"ל פועלים בשטח. היה סביר להניח שהצבא המצרי באזור ייכנס לכוננות והכוח יאבד את יתרון ההתקפה. אך במקום לבטל את הפשיטה, לאחר התגלות הכוח לאויב, הורה המג"ד להחיש את תנועת הכוח קדימה, וכך להניח לאויב שהות קצרה ככל האפשר להתארגנות. הגדוד המשיך בדרכו. כוח האבטחה בפיקוד ינוקא נשאר במקום לאבטח את הנסיגה.

הכנות להתקפה :

הגדוד הגיע עד לפרדס וחדר אליו דרך פירצה בגדר. התנועה בתוך הפרדס היתה איטית, אך למרות זאת הגיע הכוח לשער הפרדס זמן רב לפני שעת ה"ש". מפקדי המשנה ובראשם סופאפו הלכו לצפות ביעד מקרוב. כעבור כרבע שעה חזר סופאפו ודיווח כי זיהה את המחנה, כשהוא אומנם מואר, כפי שנמסר ע"י המודיעין הפיקודי. כמו כן דיווח על גילוי "מאהל" - חמישה אוהלים וכמה חושות - מערבית למחנה. את הגדר הצפונית של המחנה, דרכה היה הכוח אמור לעבור, לא מצא במקום שסומנה בו בתצלומי האוויר ואף לא דרומית לו. למעשה המקום המואר שמצא סופאפו היה מכון המים, שבשל תאורתו נתחלף לו במחנה, בעוד שהמחנה האמיתי הפך לחמישה אוהלים וכמה חושות", (שלא הוזכרו בדו"ח המודיעין או בתצלומי האוויר).

סמוך לשעה 12:30 הודיע אריאל שרון לכוח החסימה, כי ההתקפה תוקדם בחצי שעה, קבע את החפ"ק בקצה הפרדס ופקד על הסמג"ד, אהרון דוידי, להתקדם אל המחנה עם פלוגות א' וד'. הוא הורה להשהות את התקפת פלוגה ד' עד שיתברר אם פלוגה א' מסוגלת להתגבר לבדה על המחנה, או שיש לחלק את המשימה בין שתי הפלוגות.

מספר מוטה גור :

"בתום הסיורים ועם התקרב שעת הפעולה, לחש לי דוידי. אשר פיקד ישירות על סופאפו ועלי: כשיסתער סופאפו, אתה תמתין לידי כעתודה. כשאהיה בטוח שהכל בסדר, אתן לך אישור - ואז תנוע אל היעד שלך".

הפלוגות יצאו מהפרדס, חצו את הכביש, ואנשיהן נצמדו אל מסילת הברזל. אל סוף השורה הצטרף כוח העתודה של חאלאוה (בצאתו מהפרדס השכיב חאלאוה חוליית חסימה ואבטחה לכיוון צפון, כדי למנוע החשת תגבורת מצפון).

מספר מוטה גור :

"בעוד הטור שרוע בפריסה על מסילת הברזל, עבר על פנינו ערבי מקומי לבוש פרנגי ותיק תחת בית שחיו. איש בשורה לא זו.

בראשי כולם חלפה מחשבה אחת: הלפגוע בו? האם הבחין בנו? בוודאי שהבחין. אין ספק שאם לא נפגע בו, יסגיר אותנו, והמצרים יפעלו מיד, אולם איש לא ירה, לא זו ולא זע".

הסתערות פלוגה א'

כיבוש מכון המים:

פלוגה א' הסתערה על מה שנחשב כמחנה. השער נפרץ במטען צינור וכוח החוד פרץ פנימה. מן התעלות שלפני הבניין נזרקו על הכוח רימונים ושלושה לוחמים נפגעו. הכוח טיהר את התעלות.

מספר עמוס נאמן :

"קפצתי לתעלה הימנית, שלפני המכון. היו בה שלושה חיילים מצריים: אחד מת, אחד גוסס ואחד המום. יריתי בשלושתם כדי לוודא את מותם ולקחתי רובה חצי אוטומטי שהיה בעמדה. בגמר ההסתערות אמר לי אלי בלכר: "עמוס, יש לי רימון ביד ואני פצוע". לקחתי ממנו את הרימון, הכנסנו ניצרה וקראתי לחובש."

חוליית החוד של המ"מ עוזי עילם הגיעה לבניין, פרצה לתוכו וטיהרה אותו.

מספר ראובן (שקוף) פולצ'ק :

"נכנסנו בעד החלון לחדר המנוע. ירו עלינו ממכונת היריה וכדורים פגעו במשאבה. נצמדנו לקיר של החדר וזרקנו רימון לחדר האחר. האש פסקה. יצאנו מהחלון."

בשלב זה הבינו דוידי וסופאפו את הטעות בזיהוי היעד, שהרי המחנה היה חייב להימצא ממערב לכביש. התברר שה"מאהל" שבמערב, שממנו נורתה אש הולכת וגוברת, הוא המחנה.

אולם עד שהתבררה הטעות כבר נשלחה פלוגה ד' (ששימשה עתודה) להסתער על תחנת הרכבת. דוידי הורה לסופאפו לעזוב את שטח המכון, שאנשינו החלו לחבל בו, ולהסתער על המחנה. וזאת דרך השער הראשי שלו, שנמצא סמוך לפינתו הדרום מערבית ונפתח לכביש. משמעותה של פקודה זאת היתה בעצם, שעל סופאפו ואנשיו לנוע לאורך הגדר המזרחית, למעלה ממאה מטר, תחת אש אויב שקשה מאוד לשתקה. סופאפו ועימו כיתה החל לרוץ אל השער, כשכיתתו של איתמר מאחוריו.

מספר עמוס נאמן:

"רצנו גלויים בשולי הכביש. אש עזה נורתה עלינו ממקלעים.

סופאפו נפגע מיד בצרור, בכל גופו, ונפל לתעלה. אורי חטף נתז בבטן ועף עם המקלע לתעלה. אהוד נורה במצח ומת במקום.

השלכתי את עצמי לתעלת ניקוז בצד הכביש. השלכתי רימון על העמדה שירתה עלינו ורמי ניסה לשתק את העמדה ברנ"ט, אולם האש התחזקה. זחלתי אחורנית לאיתמר. דיווחתי לו שסופאפו נהרג וכן מה המצב. איתמר אמר לי: תאמר שסופאפו רק פצוע. סופאפו היה עבורנו אליל:"

דוידי, שנכח כי זו לא הדרך לפרוץ למחנה, נטל את הפיקוד על הכוח והחזירו לשטח שמצפון למחנה כדי לפרוץ לתוכו מצד זה (כמתוכנן). הוא פקד על מוטה גור, מ"פ ד', לחזור מתחנת הרכבת ולסייע בכיבוש המחנה. בינתיים, איכן עוזי עילם, מפקד כיתה החבלה את הגדר הצפונית "האבודה" של המחנה, כמעט בקו אחד עם גדר מכון המים. דוידי פקד עליו לפרוץ במטען צינור את הגדר לקראת ההסתערות והוא פרץ. מעבר לגדר נתגלתה גדר נוספת ודוידי פקד לפרוץ אותה במגזרי תיל. המאמץ נחסך כיון שעוזי עילם מצא פירצה מוכנה בגדר. כיתה של פלוגה א' עברה דרכה והחלה בטיהור המחנה.

מספר עוזי עילם:

"בגדר היתה פירצה, אולי מעבר לעשיית צרכים. נכנסנו ורצתי אל בניין המטה. תוך כדי ריצה טיהרתי בניינים, אוהלים ועמדות.

אחרי רץ מיכה ומסר לי רימונים ומחסניות. שמעתי אנחה ומיכה נפל. כדור פגע במצחו המשכתי:"

על טיהור בניין המטה מספר ראובן (שקוף) פולצ'ק :

"בבניין היו שישה חדרים. המצרים נלחמו בעקשנות. טיהרנו חדר אחרי חדר. הגענו לחדרו של מפקד המחנה. הוא ניסה לקפוץ מהחלון. פגענו בו כשהיה באוויר... כשחזרתי לחדר הכניסה פגשתי את יגאל גרבר, שטיהר אגף אחר; שנינו יצאנו החוצה לראות מה קורה, ואז באה הפקודה "חדל". תפסנו עמדות הגנה:"

פלוגה ד' בתחנת הרכבת:

כיבוש תחנת הרכבת:

עם קבלת האישור להתקיף, החלה הפלוגה בהסתערות לעבר תחנת הרכבת.

מספר מוטה גור:

"כל הכוח היה פרוס מאחורי. ללא שהיות ובקול רם קראתי לכוח "אחרי" - והתחלתי לרוץ על פני המסילה. מלפנים הבחנו בסככות הגדולות... לפתע הבחנתי בירי מקלע. ממש אלינו. ראיתי את ההבהקים ושמעתי את משק הקליעים. "רימון" קראתי, "לזרוק רימון." האנשים שעל ידי השתהו במקצת... ביקשתי רימון אחד אלי. מאז ומתמיד הצטיינתי בזריקת אבנים ורימונים. שלפתי את הניצרה ומטווח עשרות מטרים השלכתי את הרימון בתנופה והמשכנו לרוץ. הרימון התפוצץ והמקלע חדל לפעול. ההסתערות התפתחה בכל עוצמתה."

מחלקה 11, בפיקוד לוי חופש, תקפה את האוהלים המערביים וטיהרה אותם. בהתקפה נפגעו כ- 7 מצרים שהיו בתוך האוהלים. אחרים נמלטו. מחלקה 12, בפיקוד עמוס רודנר, הסתערה על המבנים והאוהלים המרכזיים (שנמצאו ריקים) וכבשה אותם. מחלקה 10, בפיקוד דן ליפשיץ, פרצה לאורך מסילת הברזל וכבשה את המבנים והסככות שלידה. לאחר שהסתיים כיבוש תחנת הרכבת, שבמהלכו נהרגו שני לוחמים, התקבלה פקודתו של דוידי לחזור ולסייע לפלוגה א' בכיבוש המחנה.

לאחר שהסתיים כיבוש היעדים העביר אריאל שרון את החפ"ק לתוך המחנה. פלוגה א' בסיוע פלוגה ד', שחזרה מתחנת הרכבת, החלה באיסוף הנפגעים והשלל ובחבלה במתקני המחנה.

במחנה נתגלו משאית, גייפ וטנדר. מכונאי רכב, שצורף אל הכוח במיוחד למטרה זו, הצליח להתניע את המשאית. שני כלי הרכב האחרים חובלו. על המשאית הועמסו ההרוגים והפצועים, נשק ושלל רב שנמצא במחסן הנשק של המחנה.

הנסיגה

משאית השלל הסיעה את הפצועים, ההרוגים והשלל אל שער הפרדס, שם התארגן הכוח לנסיגה. דוידי הציע לפנות את ההרוגים והפצועים במשאית עד לגבול, אך לשם כך היה צורך בפתיחת מסלול נסיגה חדש, ואולי גם בכיבוש המוצבים הסמוכים לכביש, כיון שהמשאית היתה מטרה בולטת לאש אויב. לכן העדיף אריאל שרון את דרך הנסיגה המתוכננת והמאובטחת ע"י מחלקתו של ינוקא. סיבה נוספת לתנועה רגלית היתה טלטול המשאית, שהסב כאבים לפצועים. הפצועים הורדו מהמשאית והיא פוצצה על מטענה. ארגון נשיאת הפצועים הוטל על מוטה גור.

מספר מוטה גור :

"נזקקנו ל- 13 אלונקות בשביל ההרוגים והפצועים. 13 אלונקות לא היו, וברור היה שנצטרך לאלתר אמצעים אחרים. הכוחות התערבבו זה בזה. הוריתי לחאלאוה לסדר מיד את הכוחות ברביעיות על הכביש... עד מהרה הסתדרו הנוכחים ברביעיות. היתה זאת תערובת של כוחות ואנשים משתי הפלוגות ומהנספחים. הוריתי לכל רביעיה לגשת אל המשאית, להוריד נפגע אחד, להיכנס עימו לפרדס לפי סדר התנועה, לחבוש אותו פעם נוספת, להתקין בשבילו אלונקה מאולתרת ולהיות נכונים לתנועה."

הגדוד החל לנוע חזרה בסדר הבא : כיתת אבטחה מפלוגה א' בפיקודו של טיבי שפירא ואחריה הכוח העיקרי, שכלל את המפקדה ואת נושאי האלונקות. הלוחמים נעו בצוותים של חמישה : ארבעה נושאי אלונקה ולוחם מאבטח. ההליכה היתה קשה ומאומצת. הגדוד יצא מהפרדס והחל נע במעלה רכס עזה לעבר הגבול. תוך כדי תנועה הודיע ינוקא, מפקד כוח האבטחה, כי הרגיש בתנועת כוחות מדרום לו ; לפיכך הניח אריאל שרון כי כוחות אויב הגיעו מאזור עזה למוצבי הגבול כדי לארוב לכוח הנסוג. הוא שלח את כיתת החוד, בפיקוד דוידי, לתפוס את הגבעה השולטת ולאבטח ממנה את מעבר הכוח. תוך כדי מעבר הכוח הוחלפה כיתת החוד שבגבעה בכיתת המאסף. כאשר הגיע כיתת החוד אל כוח האבטחה של ינוקא, נפתחה עליהם

אש מן השלוחה המתמשכת מגבעה 88 צפונה. כיתת החוד וכוח האבטחה השיבו אש לעבר מקורות הירי. במהלך חילופי האש נפגעו שני חיילים. הכוח העיקרי המשיך במסעו והגיע לכביש. כאשר החלו הלוחמים בחצייתו, נפתחה עליהם אש מקלע וחייל אחד נפגע. מקום המקלע לא אוכך. אריאל שרון יצר קשר עם דוידי ופקד עליו להגיע עם כוח החוד ועם כוח ינוקא ולשתק את המקלע. דוידי החל לנוע בראש כוחו מזרחה, עלה על עמדת המקלע וחסלה.

מספר עמוס נאמן:

"היה עלינו לעבור כביש כדי להגיע לואדי המוביל עד לגבול. בואדי הזה הסתתרנו מהאש. במרחק כמאתיים מטר מהכביש, ליד חורשת אקליפטוסים, נתקלנו בחוליית מקלע מצרית, שירתה עלינו יריות מעטות. חיסלנו אותה בהסתערות קצרה. חילופי היריות היו סימון למוצבים. הם איתרו אותנו וירו עלינו באש חזקה".

הגדוד החל בחציית הכביש, במטרה להגיע לואדי חליב, אך הכביש והשטח שבינו לואדי חליב נשלטו ע"י מוצבי האויב ואלה ירו לעבר הכוח הנסוג אש רובים ומקלעים. במהלך חציית הכביש התפזר הגדוד ומפקדי כוחות המשנה איבדו שליטה על צוותיהם השונים.

מספר עמוס נאמן:

"חוליית החוד, בפיקודו של טיבי, עברה את הכביש בין צרור לצרור והחבריה חיכו לשאר הכוח. חלפו חמש דקות ואין איש. טיבי בא בריצה ואמר "חבריה, צריך לעבור שוב את הכביש, ולעזור להעביר את הפצועים". רציתי להישאר בואדי. חשבתי: "איש לא ירגיש בהעדרי. את שלי עשיתי. ואם אעבור את הכביש, אני עלול להיפגע ממש ליד הגבול". אבל החובה היתה חזקה מן הפחד. חזרתי והעברתי פצועים. שלוש פעמים עברתי את הכביש. כל פעם שבנו ותפסנו מחסה והסתתרנו מאחורי גוויות חברינו שנהרגו".

הגדוד עבר לבסוף את הכביש, והצוותים החלו מתרכזים בואדי חליב. שם מצאו החיילים מחסה מן האש, הכוחות רוכזו, אורגנו והמשיכו בתנועה לעבר הגבול. לאחר שחצה את הגבול חבר הכוח עם האמבולנסים, העביר אליהם את הפצועים וההרוגים ושאר הכוח המשיך בדרכו לעבר קיבוץ נחל עוז.

כוח החסימה

תפקיד מחלקת הסיור הוגדר:

"מחלקת הסיור תהווה את כוח החסימה. בנוסף לנשקם האישי יהיו בידם שני מקלעים, מרגמה 52 מ"מ, רנ"ט, בזוקה, פח הצתה ומוקשי תאורה. מחלקת הסיור תחסום את כביש עזה-רפיח החל משעת "ש" ועד "ש + 120" ותשמיד כל תגבורת שתנסה להגיע".

בשעה 18:30 יצאה מחלקת הסיור מקיבוץ בארי בדרכה לאתר החסימה. מחלקת הסיור הלכה ברגל אל הגבול, דרך ואדי נחביר, וחצתה אותו בשעה 19:00. היא היתה אמורה להגיע לפרדס הסמוך לכביש עזה-רפיח וללכת לאורך הגדר הדרום מערבית של הפרדס עד לנקודת החסימה. הכוח טעה בדרכו וסטה לעבר פרדס אחר. נשלחו סיירים לאכן את נקודת החסימה המדויקת - כשעה לפני שעת ה"ש". הסיירים, שחשבו שהם מצויים ליד הפרדס הנכון, הופתעו למצוא שטח לא מוכר ובלתי צפוי והתמהמהו.

בינתיים הודיע אריאל שרון לדני מט כי שעת ה"ש" הוקדמה בחצי שעה. לפיכך יצא כוח החסימה מיד אל הכביש, מבלי להמתין לשובם של הסיירים. הסיירים, ששבו וחזרו אל הכוח, דיווחו כי מצאו כביש המתמשך אלכסונית מערבה, שאינו יכול להיות כביש עזה-רפיח. הטעות הובהרה. הוחלט שלא לחפש את הפרדס הנכון אלא לחצות את השטח שבין שני הפרדסים לכיוון הכביש. הכוח הגיע אל הכביש והתמקם מצפון לצומת (כ-150 מטר ממקום החסימה המיועד), שם נערך בשלוש חוליות: חוליה מזרחית לכביש, חוליה מרכזית במרחק שלושה מטרים מהכביש, וחוליה דרומית במרחק מאה מטרים מבית בודד - ככוח אבטחה אחורי.

בקירבת הצומת היתה אמורה להימצא חוליית ביקורת של המשטרה המצרית. ואומנם ממקומה המשוער של החוליה נורתה אש רובים קלושה לעבר הכוח. גם מן הבניין הבודד נורו יריות אחדות. הכוח לא השיב אש. כעבור זמן מה הופיע גייפ מכיוון עמדת המשטרה והאיר על הכוח בפנסיו - אחר כך הסתלק. לא היה ברור בודאות אם הכוח אכן התגלה. בהמשך הופיעו שתי משאיות בעורפו המזרחי של הכוח, כשהן נעות לאורך קו המוצבים ועוצרות מדי פעם - יתכן שהורידו תגבורות למוצבים או שהציבו מארבים. בשלב זה התחזקה אש מוצב המשטרה שבצומת והצטרף אליה גם מקלע, אך כוח החסימה המשיך לנצור אש, שכן האש שנורתה עליו לא היתה יעילה ולא הפריעה כלל.

בשעה 22:45 הופיעה מדרום, על הכביש מרפית, שיירת משאיות נוסעת באורות מלאים צפונה. המכונית הראשונה נעה כמאתיים מטרים לפני האחרות. התוכנית היתה להפעיל פח הצתה ל"פוגזי" על המכונית הראשונה שתעבור בקטע הכביש שמול החוליה המרכזית. זו תפתח באש ובחיפוי תסתער הכיתה הדרומית על הרכב ברימונים ובתמ"קים. הכיתה השלישית תרתק את מוצב המשטרה ותהווה עתודה.

מספר מאיר אייזנברג:

"סמל החבלה, לוי עשת, קיבל סימן להפעיל את ה"פוגזי". קצ'ה ירה צרור עוד לפני שהופעל ה"פוגזי". המכונית המצרית היתה בדיוק מול החוליה האמצעית. שלוש המכוניות האחרות נעצרו מעבר לפרדס. הנהג התבלבל מפרץ האש, עבר את ה"פוגזי" ופנה שמאלה, כשפתח המשאית מול המארב. ברזנט כיסה את המכונית ולחיילים שישבו בה היתה רק אפשרות אחת להחלץ - מאחור, מן הפתח שפנה אל המארב. לאחר מכת האש הראשונה - ררנ"טים, רימונים וצרורות מקלע - זינקנו אל המשאית, ואז קרה פנצ'ר קטן. החבלנים שהניחו את ה"פוגזי" לא סיפרו לנו שיש תעלת ניקוז מלאה מים ליד הכביש. נפלנו לתוך התעלה ויצאנו מכלל פעילות לכמה שניות. קצ'ה, קפוסטה ואחרים זינקו מעל התעלה. חיילים מצריים אחדים ניסו לצאת מתחת הברזנט, מהצד. בין המשאית לברזנט נראו רגליים מפרפרות. הם נפגעו והרגליים נשאר תלויות. קפוסטה עלה למעלה. הלך על הברזנט וירה לתוך המשאית".

על חוליית המשטרה, שהגבירה את אש המקלע, נורו שלוש פצצות מרגמה והיא שותקה. המשאיות המצריות האחרות עצרו והחיילים ירדו מהן, אך לא תקפו את כוח החסימה. דני מט החזיר את הכוח למארב והחל לבקש אישור לסגת, בהנחה כי הכוח המצרי שבמשאיות האחרות מתכוון להתקפה. לאחר שהושג קשר נאמר לו כי לגדוד יש קשיים לנסיגה ועליו להחזיק מעמד עוד כחצי שעה.

מספר דני מט:

"רק ב- 23:30 השגתי קשר עם אריק. הוא סיפר לי שיש קשיים בנסיגה ואמר שבעוד חצי שעה אוכל לסגת. היו לי בעיות קשות ביצירת קשר עם החפ"ק ושאלתי אותו אם עלי לקבל אישור לפני הנסיגה והוא השיב "כן".

ב- 24:00 החל הכוח בנסיגה. משהתרחק כמה מאות מטרים, נפתחה אש על מקומו הקודם - ככל הנראה ערכו שם כוחות התגבורת המצריים את התקפתם. בדרכו חזרה הבחין הכוח במארב אויב על קו רקיע סמוך, אך המארב לא הבחין בו והכוח המשיך בדממה לעבר הגבול.

מספר שמעון כהנר (קצ'ה) :

"הדרך חזרה היתה קלה יחסית. כמעט לא היו לנו נפגעים ועמוס הלך בכוחות עצמו. באמצע הדרך, קרוב למוצב מצרי, הרגשתי שיש משהו לפנינו. שכבנו וחיכינו. לא נראה דבר. דני ואחרים לא היו שותפים להרגשתי ודני הציע להתקדם, אך אני עמדתי על דעתי. אחרי דקות אחדות ראינו רקטה ומיד ראינו כיתת מארב מצרית בנסיגה מהירה. ליד הגבול ראינו עוד כיתה מצרית על קו הרקיע, עקפנו אותה ועברנו את הגבול".

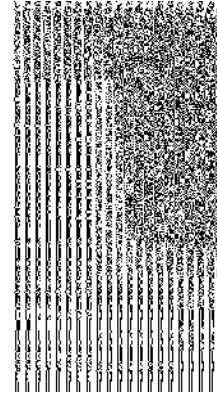
בשעה 02:00: הגיעה מחלקת הסיור לקיבוץ בארי. כוח החסימה גרם למצרים את מירב האבדות: 22 הרוגים ו-14 פצועים. כשלל הביאו שני מקלעי ברן ושלושה רובים. מן הכוח עצמו נפגע קלות חייל אחד, שנפצע מרסיסי רימונו שלו.

עיטורים בקרב

רס"ן אהרון דוידי

להלן תיאור המעשה :

בקרב עזה, כאשר שובש אחד מכוחות המשנה בעת הלחימה ביעד, לאחר שנהרג מפקדו, פרץ רס"ן דוידי חשוף לאש האויב, ארגן את כוח המשנה מחדש והמשיך בהסתערות תוך שינוי כיוונה, עד לחיסול התנגדות האויב.

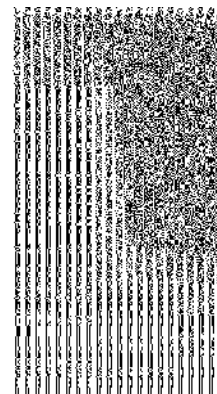

סרן סעדיה אלקיים

להלן תיאור המעשה :

סרן סעדיה אלקיים שפקד על חלק מהכוחות בקרב עזה פרץ בראש חייליו, כבש מחנה צבאי מצרי מוגן והמשיך בראש החוליה הפורצת למחנה שני. התנגדות האויב היתה נמרצת וסרן אלקיים הסתער והתקדם בראש אנשיו, גלוי לאש האויב, עד נופלו.

התנהגותו הנועזת בקרב והסתערותו ללא חת, הדביקה ברוחה את חייליו אשר המשיכו בקרב, התגברו על האויב וכבשו את המחנה.

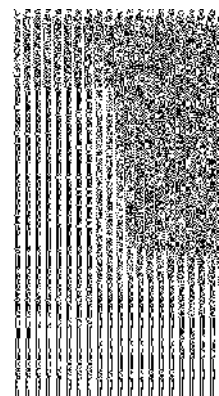

סג"מ (טרכטנברג) עילם עוזי

להלן תיאור המעשה :

א. בעת הפריצה למחנה האויב, אשר לתוכו ברחו כוחותיו לאחר שניתקו את המגע, הסתער סג"מ עוזי טוכטנברג בראש יחידתו ובמסגרת שאר הכוחות על מחנה האויב. הוא ביצע את משימתו למרות שנפצע. לאחר כיבוש חלק אחד של המחנה, הופנה בראש יחידתו ובמסגרת שאר הכוחות נגד חלקו השני של המחנה וטהר אותו במהירות ובהחלטיות, כולל טהור שטח שהוקצה ליחידת משנה שניה. למרות פציעתו גילה יוזמה ומנהיגות מעולים בארגון אבטחת המחנה הנכבש לצורך פצו.

ב. סג"מ טוכטנברג עוזי המשיך לפקד על כיתתו גם בעת הנסיגה וביצע את המשימות המוטלות עליו למופת.

סיכום

במבצע "חץ שחור" הובאו לידי ביטוי רבים מערכי הלחימה של צה"ל:

- דבקות במשימה: ניתן לגלות עיקרון זה בהתנהגותם של החיילים והמפקדים במבצע לכל שלביו, החל מהחלטה להמשיך במבצע למרות גילוי הכוח ע"י מארב אויב, וכלה בפינוי המושלם והמלא של כל הפצועים וההרוגים - למרות הקשיים הרבים.

דיון

* לחימה:

הצג בפני החיילים את הסיפורים הבאים, הלקוחים מסיפורי לוחמים על המבצע. את הסיפורים ניתן להקריא, להציג על שקף או, בכל דרך מתאימה אחרת.

סיפור א'

בדרך אל היעד נתקל גדוד 890 במארב מצרי וחסלו. בכך איבד הגדוד את גורם ההפתעה. "הבינונו שאריק הועמד בפני בעיה קשה. עדיין דרך ארוכה אל היעד. לא היה ספק שהמצרים הבחינו בהימצאנו בשטח והכניסו את כוחותיהם לכוננות. האם להמשיך? חלפו מספר דקות ושוב היינו בדרך."

סיפור ב'

בשלב הנסיגה נקלע הגדוד לאש מצרית חזקה.

"חוליית החוד עברה את הכביש בין צרור לצרור והחברה חיכו לשאר הכוח. חלפו חמש דקות ואין איש. טיבי בא בריצה ואמר: "חברה, צריך לעבור שוב את הכביש, לעזור להעביר את הפצועים". רציתי להישאר בואדי. חשבתי: "איש לא ירגיש בהעדרי. את שלי עשיתי, ואם אעבור את הכביש אני עלול להיפגע ממש ליד הגבול. אבל החובה היתה חזקה מן הפחד. חזרתי והעברתי פצועים. שלוש פעמים עברתי את הכביש."

שאל את החיילים: איזה ערך עולה מהם?

קבל: בשני הסיפורים עולה הערך 'דבקות במשימה'. בראשון - בהחלטת מפקד להמשיך למרות

אובדן ההפתעה, ובשני - בהחלטת לוחם להמשיך במשימת חילוץ הפצועים למרות הסכנה, זאת למרות החשש הכבד שייפגע.

- **היוזמה** : עיקרון זה מומש במבצע מספר פעמים. היוזמה בולטת במיוחד בפריצת גדר המחנה - ללא אמצעי פריצה (ע"י כיתתו של עוזי עילם).

- **התחבולה** : מתבטאת בגורם ההפתעה - המבצע הוא פשיטה לילית, באזור לא צפוי, תוך שמירה על סודיות רבה.

רוח לחימה : ניתן לגלות עיקרון חשוב זה, שיושם לכל אורך המבצע, בתיאורו של מוטה גור, את הנסיגה :

"חשתי צורך כשיר, לשיר בצוותא שירה בשמחה, בגאווה, בכוח. "לשיר" קראתי, "לשיר", אולם השירה לא עלתה. פניתי אל רוח אבינועם: "רוח, התחל לשיר משהו!" ואומנם פתח רוח בשיר "כי היין תפל בעינב הוא" - וכל החיילים נדלקו. עד מהרה נשמעה השירה מכל קצוות הגוף הצועד. הגוים התיישרו, הראשים נזקפו. פה ושם נראו לוחמים מחליפים צעד על מנת לצעוד בקצב אחיד, ברגל אחת."

יחד עם זאת מבצע "חץ שחור" לא הצליח להשיג רגיעה בגבול עם מצרים. להיפך - מספר ההרוגים בפעולה (37 הרוגים) היה גבוה מעבר לכל התחזיות והביא להסלמה תלולה במתח הצבאי שבין ישראל ומצרים. במהלך חודש מארס יזמו המצרים שורה של תקריות אש, פעולות מיקוש ושיגור מסתננים לישובי הנגב. פעולות אלה הגיעו לשיאן בפשיטת חוליית מסתננים על מושב פטיש שבנגב (17 במארס 1955), שהסתיימה בהרג נערה ובפציעתם של 22 איש נוספים. באפריל הקים נאצר ברצועה את יחידת ה"פדאיון" (מתאבדים), שיועדו לבצע פעולות חבלה בשטח ישראל.

מדינות העולם גינו בחריפות את הפעולה וממשלות אנגליה, ארה"ב וצרפת שלחו מכתבי ביקורת וגינוי לממשלת ישראל. ממשלת מצרים החליטה לפנות למועצת הביטחון בדרישה כי יינקטו סנקציות נגד ישראל. בסופו של דבר, למרות דו"ח של ראש משקיפי או"מ, הגנרל ברנס, שקבע כי אפשר לראות את תקרית עזה כ"מעשה גמול על מעשי ריגול, חבלה ורצח" המיוחסים לשירות המודיעין של הצבא המצרי, נתקבלה במועצת הביטחון החלטת גינוי לישראל, שלא כללה איום בפעולות עונשין.

נשיא מצרים, נאצר, טען כי בעקבות פעולת עזה הגיע לשתי החלטות: להקים ברצועת עזה את יחידות ה"פדאיון" ולצייד את צבאו בנשק חדיש ורב. הוא הגדיר את פעולת עזה כנקודת המיפנה ביחסי ישראל-מצרים, ששמה קץ לסיכויי השלום. יש הטוענים, בעקבות גירסה זאת, כי מבצע "חץ שחור" פתח את התהליך שהוביל לעיסקת הנשק המצרית-צ'כית (ספטמבר 1955) וממנה למבצע "קדש" (אוקטובר 1956).

יש היסטוריונים הטוענים כי הסלמת הסכסוך ופנייתה של מצרים לגוש המזרחי (ברית המועצות) נגרמו בשל גורמים אחרים - בעיקר "ברית בגדד" (ברית בין תורכיה, עיראק ובריטניה, בתמיכת ארה"ב, כנגד ברית המועצות. הברית השאירה את מצרים מבודדת וללא גורם תומך, והכריחה אותה למצוא בעלי ברית בגוש המזרחי) ו"ועידת באנדונג" (אפריל 1955) שבה התקבלה מצרים כאחת המדינות המנהיגות של גוש המדינות "הבלתי מזדהות" ונאצר הפך לאחד ממנהיגי הגוש.

מבצע "חץ שחור" כפשיטה

פרק זה בוחן את כללי הפשיטה כפי שהתבטאו במבצע "חץ שחור". מטרתו - לאפשר העברה של מורשת קרב זו. בהקשר ללימוד נושא הפשיטה.

כללי: פשיטה היא פעולה התקפית על יעד מוגדר, בלילה או ביום, למטרה מוגדרת, כאשר לאחר השגת המטרה עוזב הכוח הפושט את היעד וחוזר לכוחותיו.

מטרות הפשיטה קיימות שלוש מטרות אפשריות לפשיטה: מטרות מודיעין, מטרות ריתוק והטרדה ומטרות חבלה והשמדה.

מבצע "חץ שחור" משתייך לסוג השלישי, שכן מטרתו השמדת יעדי אויב (מחנה הצבא, מכון המים, תחנת הרכבת) ופגיעה בחייליו).

הכוחות המשתתפים בפשיטה והמסייעים לכוח הפושט הם:

- * כוח מבצע מסתער - פלוגות א' ו-ד' של גדוד 890.
- * כוח רתק קרוב - לא היה במבצע.
- * כוח חסימה קרוב - כוח חאלאווה, שביצע חסימה לכיוון צפון.
- * כוח חסימה רחוק - מחלקת הסיור, שביצעה חסימה לכיוון דרום.
- * כוח מסייע - לא היה במבצע.
- * כוח עתודה - לא היה כוח עתודה גזרתי. במהלך הקרב שימשה פלוגה ד' כוח עתודה של פלוגה א'.
- * כוח חילוץ - כוח ינוקא, שאבטח את הנסיגה.
- * כוח הטעיה - לא היה במבצע. התוכנית כללה ביצוע הטעיה ע"י כוח רכוב על זחל"מים, אך בשל תקלה ההטעיה לא בוצעה.

השלבים בפשיטה

שלב ההכנות ונוהל הקרב:

* תכנון הפשיטה צריך שיתבסס על ידיעות מפורטות ומעודכנות על יעד הפשיטה, על דרכי הגישה והנסיגה ועל אפשרות של התערבות כוחות האויב בזמן הפעולה.

במבצע, בגלל קוצר הזמן ומסיבות נוספות, לא היו ידיעות מודיעיניות מפורטות ומעודכנות - התוצאות שהכוח קיבל היו באיכות גרועה וחסרות, ולא בוצע סיור מפקדים מקדים (כדי שלא לפגוע בגורם ההפתעה). המחסור במידע מעוכן על היעדים גרם בעיות חמורות במהלך המבצע (הטעות בזיהוי היעדים).

* איגוד הכוחות: מחייב בד"כ שינויים רבים במבנה הקבוע של היחידה. כוחות המשנה ייבנו עפ"י סוג המשימה ותבוצע התאמה אישית של חיילים.

במבצע "חץ שחור" בוצע איגוד הכוחות עפ"י מבנה היחידה - כל פלוגה ומחלקת הסיור קיבלו משימה עצמאית. עם זאת, לצורך הפעולה נוצרו כמה מסגרות מיוחדות (כוח ינוקא, כוח חאלאוה). החיילים נבחרו באופן אישי, כאשר מושם דגש על שיתוף מפקדים - קצינים וסמלים - בפעולה (למשל, בפלוגות א' ו-ד' מפקדי הכיתות היו קצינים).

* **התאמת הנשק** והציוד לתפקידים המוגדרים של כוחות המשנה: הכוחות אכן צוידו באמל"ח המתאים למשימתם (בונגלור ליחידה שנועדה לפרוץ את גדר המחנה, "פוגז" למחלקת הסיור וכד').

* **הכנות מבצעיות**: תדרוך מדויק של מפקדי המשנה והכוחות עד לרמה הנמוכה ביותר ולימוד מפורט של השטח ושל האויב ע"י מרב המשתתפים.

תוכנית מבצע "חץ שחור" הועברה רק למפקדי כוחות. בגלל הרצון לשמור על סודיות המבצע תודרכו החיילים בפרטי השטח, האויב והתוכנית רק בשטח הכינוס, ערב המבצע - תרגול מוקדם של הכוחות על מודל מדויק של היעד, בתנאים דומים לתנאים הצפויים בביצוע.

לא בוצע תרגול על גבי מודל.

שלב הביצוע וניתוק המגע:

* במשך התנועה אל היעד יש להימנע ככל האפשר ממגע עם האויב, אלא אם המשימה

מכתיבה אחרת.

במבצע הופר כלל זה, שכן הכוח עלה על מארב בדרכו אל היעד וחסלו.

* **הלחימה על היעד**: צריכה להיות מהירה וקצרה, ולכן יש לשאוף לתקוף במקביל את כל יעדי המשנה.

שני היעדים העיקריים הותקפו בו זמנית על ידי כוחות משנה שונים (פלוגה א' - המחנה ומכון המים, פלוגה ד' - תחנת הרכבת).

* **ניתוק המגע**: חייב להיות מתוכנן לפרטי פרטים ומבוקר. יש לשים דגש מיוחד על פינוי נפגעים וביקורת של נשק וציוד.

נושא זה, שקיבל משמעות מיוחדת במבצע "חץ שחור" (בגלל מספר הנפגעים הרב), לא הודגש בתכנון המבצע. הפינוי עצמו בוצע באופן מבוקר, למרות המחסור באלונקות.

שקף מס' 1

